

3. Психология профессий: Учебное пособие для студентов вузов. – 2-е изд., перераб., доп. – М.: Академический проект; Екатеринбург: Деловая книга, 2003. – 336 с.
4. Краткий психологический словарь / Под общ. ред. А.В. Петровского и М.Г. Ярошевского. – М.: Изд-во политической литературы, 1985. – 431 с.
5. Леонтьев А.Н. Деятельность. Сознание. Личность. – 2-е изд., – М.: Политиздат, 1977. – 304.
6. Мищик Л.И. Профессиональная подготовка социального педагога (педагогический, психологический и управленческий аспекты). – Запорожье: ИПК «Запоріжжя», 1996, – 104 с.
7. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии, 2-е изд. – М.: Гос. учебно-педаг. изд-во Министерства просвещения РСФСР, 1946. – 703 с.
8. Спириин А.Г. Основы философии: Учебное пособие для вузов. – М.: Политиздат., 1988. – 160 с.

УДК 371.134: 792.8

О.О. Шиліна

РОЗВИТОК ПІЗНАВАЛЬНИХ ПСИХІЧНИХ ПРОЦЕСІВ ТА ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ ЯКОСТЕЙ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ХОРЕОГРАФІЇ

Статтю присвячено висвітленню проблеми розвитку пізнавальних психічних процесів майбутніх учителів хореографії і формуванню їх професійних якостей, визначенню специфіки і обґрунтуванню нерозривності вище зазначених процесів.

The article is devoted illumination of problem of development of cognitive psychical processes of future teachers of choreography and forming of them professional qualities. To determination specific and to the ground of unbreak of the higher noted processes.

Постановка проблеми. В процесі навчання перед майбутніми учителями хореографії постає цілий ряд професійних проблем, вирішення яких потребує активізації і подальшого розвитку всіх психічних процесів, а саме: сприйняття, мислення, уяви, пам'яті. Вони повинні допомогти студентам осмислити сутність явищ, сформувати здатність оперувати понятійно-категоріальним апаратом і т.п.

Аналіз досліджень та публікацій. Проблемою розвитку пізнавальних психічних процесів займалось багато фахівців з психології: Л. Венгер, В. Мухіна, А. Ковальов, В. Крутенський, Н. Рождественська та ін. А також з фахової підготовки хореографів: Н. Тарасов, Л. Зихлинська, Т. Неугасова, Ю. Громов, С. Фадеєва.

Однак, треба зауважити, що розвиток пізнавальних психічних процесів майбутніх вчителів хореографії з формуванням їх професійних якостей є нерозривним і має свою специфіку. Саме висвітлення даної специфіки і обґрунтування нерозривності вище зазначених процесів і є *метою нашої статті*.

З психології відомо, що пізнання людиною навколишнього світу відбувається за допомогою пізнавальних дій, які приводять до виникнення психічних явищ, і що ці дії відносяться до різних пізнавальних психічних процесів: сприйняття, мислення, уяви, пам'яті.

Сприйняття надає перші відомості про предмети, явища дійсності, їх різноманітні зовнішні якості, створює образи. Пам'ять зберігає ці образи і дає можливість для подальшої роботи над ними. Ця робота виконується за допомогою мислення і уяви, які аналізують те, що отримано в уяві і збережено в пам'яті, відкривають за зовнішніми якостями речей їх внутрішні, скриті якості і відносини, виводять закони, що визначають різні сторони діяльності, будують нові образи, які дозволяють змінювати і перетворювати дійсність. І знову результати роботи мислення і уяви зберігаються у пам'яті, що дозволяє їх використовувати для наступного пізнання [1: 162].

Але виконання будь-якої пізнавальної діяльності залежить, насамперед, від задач, які стоять перед студентами. В навчальному процесі гуманітарного спрямування, прийнято говорити про задачі які стосуються тільки мислення, найчастіше у випадках, коли задача спеціально сформована у вигляді питання і умов, що дозволяють отримати відповідь (наприклад, у підручниках з математики, фізики, хімії і т. п.).

Під час опанування хореографічними дисциплінами слово „задача” має більш широке значення. Вона (задача) виникає завжди, коли учень повинен щось виконати, вивчити, придумати.

Так, наприклад, вивчаючи нову тренувальну вправу (комбінацію), її необхідно, насамперед, сприйняти, тобто побачити і зрозуміти з яких окремих рухів вона складається. Це – перша задача. Наступна задача – осмислити та зрозуміти, як виконується дана комбінація. Для виконання цієї задачі необхідне мислення. Кожна комбінація має своє емоційне та образне забарвлення. А, отже, виникає нова задача – уявити запропонований викладачем образ або емоційний стан. І нарешті, щоб виконати дану вправу студенту необхідно її запам’ятати. Це можливе за умови декількох повторень нового матеріалу.

Така організація пізнавальної діяльності студентів можлива лише при одній умові – новий матеріал повинен подаватись викладачем у певній логічній послідовності, в чіткій і лаконічній формі [3: 25]. А саме:

- демонстрація викладачем руху, пози, вправи під відповідний музичний супровід. Дана демонстрація повинна відбуватись у повільному темпі, з дотриманням методики виконання нового матеріалу. Також необхідно звернути увагу на музично-ритмічну розкладку, особливо коли присутня зміна ритму;
- пояснення викладачем продемонстрованого матеріалу, яке супроводжується методичним аналізом нових рухів, складних прийомів, певних нюансів. Одночасно викладач попереджає учнів про можливі помилки у виконанні. Також викладач повідомляє про характер виконання вправи, руху, емоційне забарвлення та образ, який задає музичний супровід;
- повний показ нового матеріалу, який здійснюється у необхідному темпі, характері, образі, емоційному забарвленні;
- відповіді на запитання студентів, які необхідно розглядати як бажання усвідомити певні нюанси, заохочення до навчання. При цьому викладачеві необхідно пам’ятати, що рівень сприйняття нового матеріалу у кожного із студентів різний. Він залежить від його психо-фізичних особливостей (пам’яті, уваги, учня);
- багаторазове виконання руху чи вправи студентами. В цей момент важливим є прагнення студентів до якомога якіснішого виконання нового матеріалу.

Розглянемо більш детально, яким же чином можна розвивати вище зазначені психічні процеси під час опанування хореографічних дисциплін.

Сприйняття.

Сприйняттям називають віддзеркалення предметів і явищ дійсності в момент їх впливу на наші органи чуття [2: 98]. Воно пов’язане з обробкою інформації, яка поступає із зовнішнього середовища і сприяє створенню образів [3: 24].

Одними з основних властивостей сприйняття є його предметність та осмисленість. Предметність сприйняття полягає в тому, що отриману інформацію студент-хореограф відносить до певної групи рухів (*battement, rond, вистукування, port de bras*); до танцювальної лексики певного народу (український танець, циганський танець, татарський танець) і т.п. З предметністю сприйняття тісно пов’язана його осмисленість. Тобто, сприймаючи нову інформацію, студент використовує свій попередній досвід, мимоволі додаючи до отриманих знань і ті які отримав раніше.

Накопичення такого досвіду відбувається під час сприйняття навчального матеріалу в процесі практичних, методичних та теоретичних занять з хореографічних дисциплін; спілкування з викладачем; перегляду виконання вправ однокурсниками; в процесі перегляду хореографічних вистав.

Вище зазначене дає можливість наочно прослідкувати шляхи і виявити засоби трансформації рухів, різноманітні прийоми їх втілення, становлення засобів танцювальної виразності [3: 24].

Мислення.

Мисленням називається віддзеркалення зв'язків і відношень між предметами і явищами дійсності, які ведуть до отримання нових знань [1:169]. Процес мислення у студентів відбувається, коли вони намагаються встановити причини будь-яких явищ або розрахувати, які наслідки можуть отримати, коли заздалегідь намічають плани власних дій і передбачають їх результати.

Мислення, як і будь-який психічний процес, має свої задачі, які можна умовно поділити на два основних види: репродуктивні (відтворюючі) і продуктивні (творчі). Репродуктивні задачі – це задачі на розуміння, засвоєння готових знань та їх застосування в умовах, що не змінюються. В процесі опанування хореографічних дисциплін репродуктивні задачі мислення розвиваються під час практичного показу викладачем певного руху, вправи і передбачають запам'ятовування і відтворення студентами певного завдання. Продуктивні задачі направлені на самостійне відкриття нових зв'язків, отримання нових знань і відтворюються в творчому мисленні. Тобто, вмінні не стандартно вирішувати проблеми, що поставлені викладачем, привносити в процес вирішення даної проблеми частку власної індивідуальності. Опановуючи фахові дисципліни, творче мислення у студента-хореографа повинне розвиватись у двох напрямках: виконавському – коли студент по-своєму інтерпретує зміст заданої викладачем вправи, привносить своє власне емоційне забарвлення; педагогічному – під час складання і проведення власного уроку студент втілює і реалізовує власне бачення його мети і завдання [3: 24].

Окрім вище зазначеного творчого мислення, слід виділити словесно-логічне мислення та наочно-дійове мислення. Словесно-логічне мислення розвивається під час повідомлення викладачем інформації теоретичного характеру, пояснення методики виконання нових рухів, а студенти одночасно визначають проблему, осмислюють її, шукають шляхи її вирішення, і чітко і послідовно вербалізують власні розумові висновки. Розвиток наочно-дійового мислення ґрунтується на індивідуальному відчутті студентами рухів, поз, за допомогою яких виявляються особистісні виконавські та акторські якості.

Уява.

Уявою називають створення нових образів, що ґрунтуються на результатах сприйняття і мислення. Не дивлячись на те, що уява відноситься до пізнавальних процесів, вона слугує людині не тільки для пізнання навколишнього світу, але і для його перетворення, для творчості в різних областях діяльності.

Уява поділяється на декілька видів, але для хореографічної діяльності більш притаманна відтворююча та творча.

Відтворююча включає в себе відтворення, відновлення предметів, явищ, подій по їх зображенню або словесному опису. На дисциплінах хореографічного циклу – це відтворення заданого викладачем образу, що реалізується у зображенні, описі, розповіді.

Творча уява базується на визначенні можливих результатів дій, які направлені на відкриття або створення нових предметів, явищ. Користуючись творчою уявою, студенти створюють уявлення, керуючись тільки цілями, які ставлять перед собою, і розрізняють ці уявлення за їх оригінальністю і реалістичністю. Оригінальність уяви – це ступінь новизни, несхожості на те, що вже було відомо, а реалістичність визначається тим, наскільки уявлення близькі до дійсності. Під час вирішення хореографічних завдань вирішальне значення має оригінальність і яскравість виконання. Реалістичність у деяких випадках може бути зовсім відсутня.

З метою активізації та розвитку уяви у студентів спеціальності хореографія доцільним є використання творчих завдань, в яких необхідно передати будь-який настрій, стан душі. Наступним етапом є втілення суті образу за допомогою положень тіла, поз, танцювальних комбінацій.

Пам'ять.

Пам'яттю називається запам'ятовування, зберігання і відновлення попереднього досвіду. Пам'ять базується на властивості мозку зберігати сліди зовнішнього впливу [2: 107].

Спрямованість психічної активності в певній навчальній ситуації визначає вид пам'яті, що „включається” в даний момент або переважає на даному етапі навчання [3: 25]. А саме:

- рухлива (двигательная) пам'ять – це запам'ятовування власних рухів. Вона виражається у вигляді утворення навичок. У процесі засвоєння хореографічних дисциплін саме цей вид пам'яті відіграє важливу роль, оскільки рівень оволодіння технікою виконання рухів і виразних засобів значною мірою залежить від якості набутих студентами практичних умінь і навичок. Цей вид пам'яті вдосконалюється в процесі багаторазового повторення нового матеріалу. При цьому студенти повинні усвідомлювати, що вони виконують, а не автоматично повторювати вправу;
- емоційна пам'ять – це пам'ять почуттів. Вона проявляється в тому, що, багаторазово виконуючи хореографічний номер, етюд, комбінацію, студенти повинні пережити ті самі емоції, що і минулого разу, а не просто згадати про них;
- образна пам'ять. Вона фіксує засоби і результати дій сприйняття, образного мислення і уяви, тобто всі види образів;
- словесно-логічна пам'ять – це зберігання думок, що виражаються словами. Даний вид пам'яті задіюється під час пояснень і коментарів викладача. Також вона активується в процесі опитування з метою з'ясування міри засвоєння студентами методики виконання нових рухів. Такий прийом дає змогу викладачеві утримувати увагу студентів, а студентам, повторюючи і проговорюючи певні правила, – усвідомлювати їх і запам'ятовувати [3: 25].

Також наголосимо, що покращити або натренувати пам'ять (за допомогою постійного заучування) не можна. Єдиний шлях покращення пам'яті – оволодіння студентами способів і прийомів продуктивного запам'ятовування.

Висновок. Отже, підсумовуючи вище сказане, можна стверджувати, що кожен із психічних пізнавальних процесів забезпечує студентам оволодіння певними професійними якостями. І навпаки, виконуючи завдання, спрямовані на формування професійних якостей студентів, активуються, розвиваються та удосконалюються певні психічні пізнавальні процеси.

Але дана проблема вимагає докладнішого висвітлення та розробки тем, що торкаються розвитку уваги і волі під час опанування хореографічних дисциплін; оволодіння студентами способами і прийомами продуктивного запам'ятовування.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Венгер Л. Мухіна В. Психологія. – М.: Просвітництво, 1988. – 336 с.
2. Рождественская Н. Психология художественного творчества. – СПб. – Санкт-Петербургский государственный университет, 1995. – 272 с.
3. Цветкова Л. Ю. Методика викладання класичного танцю. Підручник. – К.: Альтерпрес, 2005. – 324 с.: іл.